

a cserepek
 nagyanyám nagy sietve — már amennyire sietni tudott —
 az udvar közepére botozott
 imádkozott fennhangon és megjósolta
 lesz még ebben az évben valami
 már volt januári árvíz
 most ez a földindulás de lesz még ennél
 szörnyűbb is mert istentelen a nép
 hát lett
 eljött október

Az *Egy polgár vallomásai* első kötetében az író ugyancsak visszaemlékezik a viharra, a baljós előjelre, amely jó néhány műben szerepelt még, s a természet tisztításával szemléltette az emberek pusztulását.

Az említett tanulmányok mellett — jó néhányról kellett volna további méltató sorokat írnom — jelentős vállalkozással avatja a kötetet egy ifjú nemzedék hangsúlyos jelenléte, amely egyebek mellett azt is bizonyítja, mennyire elmélyült, színvonalas feltáró és elemző tevékenység folyik a Kosztolányi kritikai kiadását gondozó műhelyben. (*Reciti*, Budapest, 2015; MTA-ELTE Hálózati Kritikai Szövegkiadás Kutatócsoport, Budapest, 2015)

RÓNAY LÁSZLÓ

DÉR KATALIN: A ZSOLTÁROK MISZTÉRIUMA

Dér Katalin klasszika-filológus, irodalomtörténész és teológus *A zsoltárok misztériuma* című kötetében újabb iránnyal bővítette korábbi bibliai tematikájú munkáinak sorát (lásd például Dér Katalin – Horváth Pál: *Bibliaismeret*. Műszaki Könyvkiadó, 1999; Dér Katalin: *Értelmezéstani elvek a Bibliában*. Iskolakultúra, 1999/1.; uő: *Szépséges értelem. Canterburyi Szent Anzelm teológúája és filozófiája*. Szent István Társulat, 2001; uő: *Venyige és szőlőtő*. Credo, 2003/3–4.). A mű személyes hangvétele az oxfordi irodalomtörténész, C. S. Lewis *Reflections on the Psalms* (1958) megszólalásmódját idézi (magyarul: *A zsoltárokról*. L'Harmattan, 2006), de említhetnénk olyan hazai tudományos párhuzamokat is, mint Kocsi György zsoltárokkal kapcsolatos teológiai tanulmányait (lásd például: *Ki a bölcs, ki a balga? Gondolatok a 73. zsoltárról*. In: *Isteni bölcsesség, emberi tapasztalat*. JATE Press, 2012) vagy Csernák-Szuhánszky Debóra doktori disszertációját, amely néhány bizalomzsoltár nyelv- és stílustörténeti vizsgálatát végzi el a régi magyar zsoltárfordítások tükrében (2015).

Dér Katalin könyvének alapját a Mária Rádióban 2006-ban elhangzott műsora képezte. Innen származik mondanivalójának közérthetősége és ismeretterjesztésre való törekvése. Írása azonban nemcsak elmélkedés, hanem alapos felkészültséggel,

az elmélyült tudás átadásának szándékával felvértezett munka is egyben. A bevezetőben leírt tömör megállapítás — „a zsoltár költemény és a zsoltár imádság” (9.) — az egész kötet szellemiségét összefoglalja: a zsoltárokat az Istenben mélyen hívő, az emberi lelket, az abban zajló viharokat felmutató „költő” írja, de gondolatai Istentől származnak, s habár rendkívül személyes önszembesítés történik bennük, nemcsak magánhasználatra alkalmasak, hanem templomi, közösségi imádságra is, hiszen a szerzetesi zsolozsmának a zsoltárok szerves részét alkotják.

Dér jelen kötetében követi azt a hagyományos kategorizálási elvet, mely szerint a hangvétel alapján megkülönböztethetők Isten királyságának zsoltárai, himnuszok, Sion-énekek, bölcsességi, király-, zarándok-, történeti, kérő, hálaadó, panasz-, dicsőítő és átok-zsoltárok. Maga is kitér a kötet elején arra, hogy ennek a csoportosításnak az elve vitatható (és alkalmazása esetenként problematikus, hiszen néhány zsoltárban több típus jellemzői is fellelhetők). Dér Katalin a műfaji kérdéseket innovatívan kezeli, nem tartózkodik annak jelzésétől, hogy a fenti besorolás nem mindig célravezető: „A 2. zsoltár nem kérő- vagy hálaadó ima, nem himnusz, nem panasz-zsoltár, nem példázat, nem is egy esemény elbeszélése, nem tartozik a Biblia ismert, szokásos műfajaihoz. Egészen más: dráma. Misztériumdráma, a misztérium drámái felmutatása, megjelenítése. (...) Erre vallanak a formai jegyek.” (164.) A munka szempontjából többnyire megfelelőnek bizonyul a hagyományos kategóriák használata. Bizonyos esetekben szerkesztési elvvé lép elő, a kötet három fejezetében ugyanis vitathatatlanul ez a felosztás adja a fejezetek vázát. A második fejezetben (*Út*) a zarándokzsoltárok adják a tematikai egységet. A harmadik fejezet (*A Messiás-király*) pedig a király-zsoltárok vizsgálatával foglalkozik. Ez a fejezet az izraelita király-várákosokról szól, amelyeket a történeti királykort követően Krisztusra vonatkoztattak. Az utolsó fejezet (*Átok és áldás*) az átok-zsoltárokat tárgyalja.

A szerző a kötet kereteinél fogva nem törekedett arra, hogy mind a százötven zsoltárt értelmezze, a legismertebb darabokat azonban sorra vette. Az útkereséssel kapcsolatban a 25. zsoltárt is elemzi, s rámutat arra, hogy a zsoltárszöveg milyen életvezetési tanáccsal szolgál: „Az ószövetségi embernek mély tapasztalatai vannak arról, hogy az élet — út, és Isten rajta az ember vezetője. Szintén tapasztalatból tudja, hogy Isten csak azt képes vezetni, aki úton van; (...) Azt is átéli a zarándok, hogy Isten (...) együtt vándorol vele az úton.” (49.) Dér ebben az esetben éppúgy felmutatja az Újszövetséggel való szoros kapcsolatot (Jézus is így küldi tanítványait az Evangélium hir-

detésére), ahogyan a gyakran idézett 23. zsolttár esetében, melyről már az értelmezés elején megemlíti, hogy „evangéliumi szellemet sugárzó költemény”. (99.) Kiemeli ezen zsolttár különlegességét „Tíz áldást tartalmaz: jóság és irgalom, vezetés és táplálás, ápolás és életmegújítás, vigasz és üdvözítés, védelem és megtartás, ezek révén a zsolttár hatást gyakorolt és gyakorol ma is milliók életére.” (100.) Az elemzések kiválósága egyrészt a holisztikus szemléletben rejlik: a szerző folyamatosan képes feltárni az olvasó előtt az ó- és újszövetségi összefüggéseket, előre- és visszatalálásokat, képes az egyes zsolttárok helyét a világirodalmi kontextusban megjelölni, párhuzamokat von például a 6. zsolttár és Kafka *Per* című regénye, valamint a 139. zsolttár témája és Szophoklész *Óidipusz* tragédiája között. Másrészt az ókori viszontagságokban képes felmutatni a mai ember élettapasztalatát: több bibliai hős (Dávid, Mózes stb.) megtapasztalta életében a pásztorkodás magányát, ők is ismerhették a félelmet, a szorongást, amikor szükségük volt Isten oltalmára, ahogyan a mai kor emberének is.

Dér Katalin legújabb kötete — ahogyan a könyv címe jelzi — a zsolttárok misztériumáról szól, amelyben a szerző valóban megvalósította célkitűzését. S hogy mi is ez a misztérium? Nagyon pontosan fogalmazza meg a 91. zsolttárról szólva: „a közös lényeg mindezekben a jelenlét misztériuma” (224.), az Úr ugyanis jelen van a zsolttárakban, jelen van az ember mellett szenvedéseiben és betegségeiben, de dicsőségében és örömeiben is, jelen van, ha pásztor, és jelen van, ha király. Isten megkülönbözteti a bűnöst és a bűnt. A zsolttárakban kinyilatkoztatottan ott áll, hogy Isten a szenvedélyes, érzelmes embert szereti, és bármilyen körülmények között mellette van. A zsolttárköltő ennek a bizonyosságával szólal meg minden költeményében. A misztérium az a megingathatatlan, amely még a búsongásból és az átokzsolttárakból is kitűnik. (*Kairosz*, Budapest, 2015)

SZABÓ P. KATALIN

JOHN W. O'MALLEY: MI TÖRTÉNT A II. Vatikáni Zsinaton?

Számos könyv, értekezés és kritikai mű született már a 20. század megkérdőjelezhetetlenül fontos eseményéről, a II. Vatikáni zsinatról. Lehet-e még újat írni róla? Lehet-e még újszerűen kibontani tartalmát, mely talán még a zsinat felfedezetlen mélységeiben rejtőzik? Írhat-e még újat a szerző a kortörténeti összefüggéseket tekintve? Más-e ennek a könyvnek a stílusa, mint amiket eddig olvashattunk? Ilyen kérdések motoszkálhatnak az ol-

vasó fejében, mikor kezébe veszi John W. O'Malley jezsuita atya nemrégiben magyarra is lefordított könyvét. Mi tehát ennek a könyvnek a különlegessége? Ahogy a szerző már a címben megjelöli célját, egy egyszerű kérdésre igyekszik választ adni, amely azonban egészen biztosan nem egyszerű feladat: mi történt valójában a II. Vatikáni zsinaton?

A szerző, ahogy maga is leírja, épp doktori tanulmányait folytatta Rómában, s a tőle egy kilométernyire üléselő zsinat két nagy szekciójára is sikerült belépőjegyet kapnia. Személyes tapasztalatain túl a II. Vatikáni zsinat teológiai utómunkáin, feldolgozásain keresztül változtatta meg O'Malley atya (tudományos) életét: pár évvel később, 1971-ben írta első cikkét, és azóta szünet nélkül, folyamatosan publikál róla. Jelenleg a Georgetown Egyetem professzora, kortörténeti érdeklődését kis túlzással bipolárisnak is nevezhetjük: a Trentói és a Vatikáni zsinatban csúcsosodik, és ahogy maga is leírja, tudományos érdeklődési területe mindig a 16. és a 20. század között „ingázik”. Ehhez adódik hozzá olvasmányos stílusa, sajátos logikai és érvelési rendszere, amely által új megvilágításba tudja helyezni a zsinati dokumentumokat, nemcsak tartalmilag, de elő-, sőt utótörténeti szempontok szerint is. Bátran mondhatjuk, egy hiánypótló könyv megírása volt a cél, mely hármas utat kíván járni: egyrészt a zsinat történelmi elemeinek bemutatása, az 1959-es meghirdetésétől egészen annak lezárásáig; másrészt a leírt tartalmi részek alapos elemzése, bár mindig előtérbe helyezve tágabb és szűkebb történeti kontextusát annak teológiai jelentőségével szemben; harmadrészt pedig mindezek célja, hogy feltárja a zsinati dokumentumok még rejtett, mélyebb értelmét.

John W. O'Malley kétségtelenül haladó szellemű művet írt, nem mellőzi az eddig olykor gyakran került tabukat, sőt eme könyvével kifejezett célja a zsinati döntések mögött húzódó feszültségek és ütközéspontok megvilágítása. Két nagy csoport, újtörők és tradicionalisták, haladók és konzervatívok, vagy ahogy ő nevezi, az „Alpokon túliak”, mint többség, és a velük nyíltan szembehelyezkedő kisebbség kialakulásának feltérképezése; a modern kor és a kőbe vésett hagyomány ütközései, s egyéb eddig kevésbé ismert drámai problémák feltárása a célja. Bátran és őszintén írja le művében, hogyan birkózik meg a zsinat magával a változás problémájával. Fontos megemlítenünk, hogy nem a konkrét zsinati szövegre figyel, hanem sokkal inkább annak mögöttes lelkeségére. Különböző dimenziókat ütköztet: nemcsak történelmi, de szociológiai, pszichológiai, és főképp nyelvi síkon is elemzi a zsinati eseményeket.

Megfigyeli, hogy összehívásakor nem érte az egyházat nagy támadás vagy krízis, mint ahogy